

KAYIP SESLERİN İZİNDE

Emre Aracı

Haus Wahnfried'i ziyaret

Soğuk bir Kasım günü Bayreuth'a doğru yola koyulan yazarımız, bahçesinde Richard Wagner'in mezarına ev sahipliği yapan, bestecinin Götterdämmerung operasını tamamladığı ve *Parsifal*'i bestelediği, bugün müze olarak hizmet veren Haus Wahnfried'de yaptığı gezintiden enstantaneler paylaşıyor.

Bayreuth'ta soğuk bir Kasım günüydü… Desenli bir halı havasında yere serilmiş soluk renkteki paslı yapraklar üzerinde yürümekte olduğum Richard-Wagner-Strasse'ye açılan derin perspektifli, terk edilmiş, uzun bir yolun iki tarafına, selama durmuş tören kıtası gibi dizili çıplak dallı ağaçlar en uç noktada beliren taş villanın merkezine doğru garip bir çekim gücü oluşturmuşçasına ziyaretçiyi karşılıyorlardı. Yolun sonundaki bu taş yapı ise önünde duran bronz büstle ve ön cephesinde betimlenmiş bir freskle bir evden ziyade Yunan trajedilerinden çıkma bir tapınağı andırıyordu. Oysa burası ne bir tapınak ne de kararıp yeşillenmiş o bronz büstte bana bakan Bavyera Kralı II. Ludwig'in villalarından bir tanesiydi. Gerçi bu mesken o büst sahibinin maddi desteğiyle inşa edilmişti ve ön cephesinde altın harflerle yazılı olduğu üzere burasının adı "Wahnfried" idi. O törensel yolu yürüyüp de eve yaklaştıkça belki de ilk hissiyatımdaki gibi burayı bir tapınak olarak yorumlamak hiç yanlış değildi; zira Richard Wagner'in sembollerle dolu hayal dünyasında kendisine taştan inşa ettiği bu villa sanatına ve felsefesine adadığı bir yuva olarak yaratılmış ve besteci Venedik'teki vefatından sonra bu evin bahçesine gömülmüştü. Dolayısıyla Haus Wahnfried'in Wagner'in müziğinin büyüsüne kapılarak buraya gelenler üzerinde hiç şüphesiz ki bir mabet ziyaretinden farksız bir deneyim hissi bırakacağı kesindi.

Wagner'in Schopenhauer etkisi altındaki felsefi sembolizminin ifade bulduğu bu yapının hiç de gelişigüzel bir şekilde inşa edilmemiş olduğu, daha içerisine henüz adım atmadan, cephesinde okuduğum ve bestecinin kendisinin düşünüp bularak 4 Mayıs 1874 tarihinde ilan ettiği "Wahnfried" adından bile derhâl belli oluyordu. "Wahnfried" Almancada çılgınlık, hayal veya hezeyan anlamına gelen "Wahnen" kelimesi ile hürriyet veya huzur anlamındaki "Frieden" kelimesinin birleşiminden oluşmaktaydı ve ağaçlıklı yolun sonundaki birkaç basamakla

Haus Wahnfried'in ön cephesi (Fotoğraf: Emre Aracı)

Eski bir kartpostalda Wahnfried

çıkılan ana giriş kapısının sağ ve soluna yerleştirilmiş iki kitabede yer alan *"Hier wo mein Wähnen Frieden fand - Wahnfried - sei dieses Haus von mir benannt" ("Bütün hezeyanlarım burada huzura kavuştu, burasının adı Wahnfried olsun")* cümlesinde aktarıldığı gibi Wagner'in fırtınalı yaşamından sonra ulaştığı dingin bir barınak olarak tasarlanmış ve yaratılmıştı. Oysa Wagner'in her zaman olduğu gibi çelişkilerle dolu dünyasında bu villanın ortaya çıkışı hiç de cephesindeki o masum ifade kadar dingin değildi. Hatta inşaat safhasındaki zorluklardan dolayı besteci buraya "Ärgersheim" (sinir bozan ev) adını dahi takmıştı.

Kuzey Bavyera'daki Bayreuth kasabasından Wagner ilk olarak 1835 yılında Karlsbad'dan Nürnberg'e seyahat ederken geçmiş, Münih'ten dışlandıktan sonra hep hayalini kurduğu üzere *Der Ring des Nibelungen*'i oluşturan operalarını sahneye koyacağı uygun bir tiyatro arayışı içerisinde burada bulunan Margravial Opera Binası'nı keşfetmek üzere Cosima ile birlikte 1871 yılının Nisan ayında bu topraklara geri dönmüştü. 1750'de inşa edilen ve Barok süsleme sanatının doruğa çıktığı (bir başka Andante yazısında detaylıca anlatmayı arzuladığım) mücevher kutusu havasındaki bu tarihi tiyatro Wagner tarafından *Ring* operalarının sahnelenmesi açısından ne yazık ki hiç de uygun bir mekân olarak bulunmamıştı. Yine de besteci bu vesileyle tekrar geldiği Bayreuth'u yaşamak için huzurlu bir ortam olarak yeniden keşfetmiş ve Festspielhaus adını alacak olan yeni tiyatro binasının inşaatını da burada gerçekleştirmeye karar vermişti. Ömrü sürgünlerde geçen Wagner uzun bir süredir kendisine içinde huzur bulacağı bir yuva arayışı içerisindeydi. Nitekim daha 20 Temmuz 1856 tarihli bir mektubunda Franz Liszt'e *"Kendime bahçe içinde küçük bir ev bulamazsam yok olacak ve daha fazla hiçbir eser ortaya koyamayacağım"* diye yazmıştı.

Bestecinin tabiriyle "bahçe içinde küçük bir ev" Wagner standartlarında Bayreuth gibi bir taşra kasabasından ziyade Berlin ya da Münih'te bulunabilecek türden bir burjuva malikânesi görünümünü veren heybetli bir yapıya dönüşmekte gecikmeyecekti. Bugüne kadar gezdiğim mütevazı besteci evleri arasında Sibelius'un Ainola'sına, Puccini'nin Torre del Lago'suna, Elgar'ın Lower Broadheath'teki evine, ya da Çaykovski'nin Klin'deki villasına kıyasla burası gerçekten de tam da Wagner'den bekleyeceğim türde dramatik bir görkem içeren, sanki Wotan'ın

Richard Wagner

Wahnfried'in salonu 1945 bombardımanından önce (1874)

Wahnfried'in salonu (Susanne Schinkel, suluboya 1876)

Valhalla'sını andırırcasına tasarlanmıştı. Nitekim ön cephedeki Sgraffito tekniğiyle yapılmış olan ve uzaktan fresk gibi duran panel aynen operalarının prelüdlerinde ana temaların perde açılmadan özetlendiği gibi Wahnfried'in kapısı da aralanmadan önce az sonrasında içeride kendinizi bulacağınız bestecinin evreninin çerçevesini çizercesine kurgulanmış ve bu cephe için önceden düşünülen güneş saatinin yerini almıştı. Wagner tasarladığı bu alegorik kompozisyonu projenin maddi destekçisi Kral Ludwig'e bir mektubunda anlatırken Wahnfired'in girişindeki bu tablonun klasik Yunan trajedisiyle Alman mitolojisinin birleşiminden doğan ve kendi müziğiyle ifade bulan geleceğin müzik sanatını sembolize ettiğini dile getirmişti. Dresdenli sanatçı Robert Krausse'un eseri olan panelde ortada betimlenen Ludwig Schnorr von Carolsfeld, Wotan'ı sembolize ederken, solda antik dramayı temsilen meşhur soprano Wilhelmine Schröder-Dervient yer alıyor ve sağda ise Cosima ve oğulları Siegfried geleceğin müziğini temsil ediyorlardı. Dolayısıyla villanın Palladyan mimari hatları Wagner'in tasarladığı bu panelle, kural dışına çıkılarak, melez bir boyut almıştı. Kısacası besteci sadece partisyonlarında kuralları değiştirmekle kalmıyor, bilhassa Festspielhaus'ta ortaya koyacağı gibi mimari tasarımlara da yeni boyutlar katıyordu.

Bir zamanlar Bayreuth prenslerinin oturduğu Yeni Saray'ın büyük bahçesine komşu olan araziyi Wagner II. Ludwig'in desteğiyle satın almış ve mimar Wilhelm Neumann'ın planlarını çizdiği Wahnfried, Carl Wölfel'in gözetiminde 1872'de yükselmeye başlamıştı. İnşaatı hâlâ devam eden villaya Richard ve Cosima Wagner'le kalabalık aile (Cosima, Daniela, Blandine, Isolde, Eva ve Sigfried) iki sene içerisinde 28 Nisan 1874'te taşındı. Wagner burada *Götterdämmerung*'u tamamlayacak ve *Parsifal*'i besteleyecekti. Hatta bu son operasının prelüdü ilk olarak Cosima'nın doğum gününde, 25 Aralık 1878'de

Bavyera kralı II. Ludwig (Wilhelm Tauber, 1864)

Wahnfried'in salonunda Cosima ve Richard Wagner, Franz Liszt, Hans von Wolzogen (W. Beckmann, 1882)

Wagner'in idaresinde Meiningen'den gelen bir orkestra tarafından Wahnfried'in büyük giriş salonunda gerçekleşecekti.

Richard ve Cosima Wagner'in büstlerinin karşılıklı olarak yer aldığı kırmızı renkli o büyük salona girip de o konser gününün duygularını hissetmemek elbette imkânsız. Hiçbir dijital teknolojinin, ya da elinize tutuşturulan sofistike bir cihazdan dinlediğiniz tur rehberinin detaylı

Wagner ailesi Wahnfried'in bahçesine açılan basamaklarda

açıklamalarında yakalayamayacağınız bu hissi ancak *Parsifal*'in prelüdünü o salonda kulaklığınızdan dinleyerek, daha da iyisi, şuurunuzda duyabiliyorsanız işte o zaman ancak Wahnfried'in büyüsünün hâlâ yaşamakta olduğunu hissedebilir ve Cosima'nın 5 Ocak 1879'da günlüğüne yazdığı şu satırları anlayabilirsiniz: *"Es ist ein eigener Zauber, dieses leben in Wahnfried." ("Wahnfried'deki bu hayatın çok özel bir büyüsü var.")*

Villa Wahnfried'in sahne dekoru havasındaki büyüsü ziyaretçiyi ilk karşılayan ve II. Ludwig'in Wagner'e hediye ettiği *Ring*'den 26 sahnenin yer aldığı Franz Heigel'in suluboya tablolarının dört duvarını çevrelediği bu kırmızı salonda başlıyor. *Uçan Hollandalı*'dan *Ring*'e kadar opera kahramanlarının minyatür heykellerinin de teşhir edildiği bu büyük salondan Wahnfried'in ikinci büyük salonuna geçiliyor. Wagner'in 2500 kitaptan oluşan kütüphanesinin bulunduğu bu salonun tavanındaki armalar çeşitli Wagner cemiyetlerinin yer aldığı şehirlere ait. Bu salonun duvarında göze çarpan II. Ludwig'in yağlı boya tablosu ise bu romantik kralın Wagner'in hayatındaki müzik temaları kadar önemli bir başka laytmotif olduğunu bizlere gösterirken diğer bir Ludwig'in, Ludwig van Beethoven'ın portresi ise onun müziğinin köklerini aramamız gereken kaynağın özü gibi Wahnfried'de yerli yerinde duruyor. Filozof Arthur Schopenhauer'in portresi de Wagner'in dünyasının kahramanları arasında bu Valhalla'da yerini almış durumda. Ama bazı eşyaların ve tabloların üzerinin örtülü olması yine de beni şaşırtıyor. *"Acaba müze evde kış temizliği mi yapılıyor?"* diye düşünüyorum. Dayalı döşeli bu salonun eski gravürlerinden gördüğüm mobilyaların yokluğunu da yadırgıyorum. Sanki Wagner ailesi yine bir İtalya seyahatine çıkmış da, kapattıkları evlerine daha henüz geri dönmemiş gibi bir mizansen yaratılmış olduğunu öğreniyorum. Esasında bu mizansenin

II. Dünya Savaşı sonrasında bir Amerikan askeri Wagner'in Steinway piyanosunu çalarken

sebebi II. Dünya Savaşı'nda, 5 Nisan 1945'te Villa Wahnfried'in Amerikan hava saldırısı sırasında düşen bir bomba sonucu ciddi bir tahribatla kısmen yıkılmış olmasından ötürü. Wagner'in çalışma masasının yer aldığı evin güney cephesindeki bu büyük salon ne yazık ki tamamen yok olup gitmiş. Rafları boşaltılarak depolarda saklanan kütüphane, evrak ve bazı tablolar tamamen kurtulurken Wagner'in çalışma masası dahil pek çok şahsi eşyası bu bombardımanda tamamen kül olmuş. Wahnfried ancak 1972-76 yılları arasındaki restorasyon sonrasında eskisine uygun olarak yeniden inşa edilmiş.

Ancak bütün bu enkaz arasında besteciye ilk Bayreuth Festivali anısına New York'taki Steinway firması tarafından

Wahnfried'in bahçesinde Richard ve Cosima Wagner'in mezarı (Fotoğraf: Emre Aracı)

1876'da hediye edilen ve kayınpederi olan Franz Liszt'in bu enstrümanda Beethoven'ın *Hammerklavier Sonatı*'ndan ağır bölümü çalarak Wagner'in gözlerinin dolmasına sebep olduğu o tarihi kuyruklu piyano (No.34.304) mucizevi bir şekilde kurtularak restore edilen salonun ortasında Wagner'in ruhunu ayakta tutarcasına hâlâ duruyordu. 1945'te ise bu piyanonun başına geçerek poz veren bir Amerikan askeri tozlar altındaki o acınacak hâlde duran enstrümanın tarihçesinden hiç haberdar olabilir miydi? Bütün bunları Wahnfried'in Markus Kiesel ve Joachim Mildner tarafından 2013'te hazırlanmış, içi belge ve fotoğraflarla dolu kaynak kitabından öğreniyorum (ConBrio, 2013) ve evin bahçesinde Wagner'in özel izinle daha hayattayken yerini hazırladığı mezarına yöneliyorum. 1883'te Venedik'teki vefatından sonra Wagner, kendi talimatları doğrultusunda, üzerindeki taşta adının yazılı olmadığı bu mezara defnedilmiş, 1930'da vefat eden Cosima'nın külleri ise ancak 1977'de eşinin yanına yerleştirilmişti. O boş taşta II. Ludwig'in Wagner'e 7 Ağustos 1876'da yazdığı *"Und wie feenhaft schön war die Beleuchtung Wahnfried's!" ("Wahnfried'in aydınlatması peri masalı gibi, ne kadar da güzeldi!")* sözlerini okur gibi oluyorum.

Villa Wahnfried'in bitişiğindeki (Wahnfriedstrasse 9) komşu evde 31 Temmuz 1886'da vefat eden Franz Liszt'in mezarını da Bayreuth'un şehir mezarlığında ziyaret edip, Festspielhaus'u da gezerek, geldiğim gibi trenle Nürnberg'e geri dönüyorum. Ertesi günü şehrin Demiryolu Müzesi'nde gördüğüm II. Ludwig'in saltanat vagonu ise sanki bütün bu ziyaretin gösterdiği o göçebe ruhların hayat yolculuklarını bana yeniden tattırıyor. İnsanlar gibi bina ve objelerin de ruhları olduğuna ve sahiplerini yaşatmaya devam ettiklerine inanıyorum...

Emre Aracı'nın Andante'deki geçmiş yazılarının tamamına www.emrearaci.weebly.com adresinden ulaşabilirsiniz.